

Mia Wasikowska als Jane Eyre in de verfilming van Charlotte Brontë's gelijknamige klassieker.

De zussen Brontë in het meisjespensionaat Heger

ONBEANTWOORDE

Kenners zijn het erover eens dat in Brussel de kiem werd gelegd voor het schrijverschap van Charlotte Brontë (1816-1855). Twee jaar lang woonde Charlotte met haar zus Emily in de Belgische hoofdstad. Ze ging er naar school, gaf er les en werd er hevig verliefd op haar leraar. In haar nieuwe roman *De Meester* zoekt Jolien Janzing in op deze onderbelicht gebleven episode in het leven van de Britse schrijfster. **DOOR KARIN QUINT**

meldt de plaquette, 'where the writers Charlotte and Emily Brontë studied in 1842-43'.

De Brontës, waren dat niet die Engelse zussen die eenzaam en alleen in een hutje op de hei in Yorkshire zwaarmoedige meesterwerken als *Wuthering Heights* en *Jane Eyre* schreven? Het beeld dat van de schrijvende zussen bestaat, komt niet erg overeen met de werkelijkheid. Dat is grotendeels te wijten aan Elizabeth Gaskell, nog zo'n Engelse literaire grootheid, die goed bevriend was met Charlotte Brontë. Ze schreef na de dood van Charlotte een biografie die leest als een meeslepende en tragische roman. Van Haworth, het dorpje waar de Brontës het grootste deel van hun leven woonden, maakte ze een achterlijk en geïsoleerd gat, midden in de uitgestrekte moors van Yorkshire. De inwoners werden neergezet als ruwe en koppige lui, die een conflict generatieslang konden uitvechten. Volgens Gaskell was het geen wonder dat de Brontës zich als kinderen verloren in fantasiewerelden. En dat ze later van die verontrustende romans schreven.

Aan het verblijf van Emily en Charlotte in Brussel besteedde Gaskell slechts twee korte hoofdstukken. Terwijl juist in de Belgische hoofdstad de kiem werd gelegd voor Charlotte Brontës schrijverschap. Ze werd er voor het eerst verliefd, op een man die haar intellectueel uitdaagde. Het bleek een onmogelijke liefde, want Constantin Heger, haar leraar, was getrouwd met Zoë, de directrice van het pensioonaat.

Door latere biografen zoals Juliet Barker wordt de Brusselse periode van Charlotte Brontë wel naar waarde geschat. Toch is de connectie met Brussel voor het grote publiek onderbelicht gebleven. Met het verschijnen van *De Meester*, de nieuwe roman van Jolien Janzing, kan daar verandering in komen. Janzing neemt de lezer mee naar het negentiende-eeuwse Brussel, naar het verhaal van de verboden liefde van Charlotte Brontë voor haar leraar.

Wat er zich precies afspeelde binnen de muren van de school tussen de Engelse leerlinge en de Belgische leraar, weet niemand. Maar Janzing vult in haar roman op een geloofwaardige en respectvolle

LIEFDE IN BRUSSEL

Je loopt er nogal makkelijk aan voorbij: de donkergrijze plaquette die op zo'n drie meter hoogte tegen de net zo grijze muur van het Bozar bevestigd is. Het Brusselse museum staat op de plek waar ooit het meisjespensionaat Heger gevestigd was, zo

manier de hiaten in. 'Ik zag het voor me', vertelt ze. 'Heger was een bijzondere man. Hij zag een bloem in Charlotte, terwijl veel mensen dat niet zagen. Hij erkende haar talent en hielp haar dat te polijsten.' Maar er gebeurde meer. 'Ik ben er zeker van dat hij met haar flirtte. Hij wond haar om zijn vinger. →

→ Of ze echt verliefd op elkaar werden? Charlotte zeker op hem en hij allicht kortstondig op haar.'

Warandepark

Janzing dook in de Brusselse archieven om te zien hoe de stad er in de tijd van de Brontës uitzag. Een oude stadskaart kreeg een prominente plek in haar werkkamer. Er is veel verdwenen door de bouwdrift van koning Leopold II. Maar voor wie weet waar hij moet kijken, is er nog wel wat over van het Brussel van de Brontës.

Een van de plekken die nagenoeg onveranderd is gebleven, is het Warandepark. Charlotte laat Lucy Snowe in haar roman *Villette* daar ongelukkig en verdwaasd in een volksfeest terechtkomen. Janzing geeft het park een rol in *De Meester* door Charlotte er vol jaloezie te laten kijken naar een verliefd stelletje. De muziekkiosk staat er nog altijd. Ook het standbeeld van generaal Belliard, bovenaan op de trappen naar het Bozar, kan niet aan Charlottes aandacht ontsnapt zijn.

Wel verdwenen is de Isabella-buurt, waar het pensionaat van Heger was. Dat moest begin twintigste eeuw plaatsmaken voor nieuwbouw. Aan het schoolgebouw zelf ging niet heel veel verloren: het was een langgerekt, eenvoudig, witgepleisterd bouwwerk. Een groot contrast met de pracht en praal van de nabijgelegen Koningsstraat. Maar de parel van de Isabellastraat lag áchter het pensionaat; een grote parkachtige tuin met hoge bomen, verborgen wandelpaden en intieme zithoekjes. Nog spannender was het dat de tuin grensde aan de jongensschool Athénée Royal. De jongens konden vanuit de ramen van hun school uitkijken op een van de wandelpaden in de tuin. Die werd dan ook de 'Allée défendue' genoemd, verboden voor de meisjes van het pensionaat. Contact met de burens moest te allen tijde worden voorkomen.

Eén straatje van de Isabella-buurt heeft het overleefd. Wie langs het Bozar verder de Ravensteinstraat inloopt, vindt bij Restaurant Ravenstein een trap die naar beneden leidt. Deze Terarkenstraat was in Charlottes tijd een route naar het pensionaat, nu loopt hij dood. Aan het eind van de straat hangt op een muur een blauwe plaquette ter herinnering aan het feit dat hier ooit de zussen Brontë liepen. Ze is er in 2004 clandestien opgehangen door een Nederlandse Brontë-liefhebber die de Bozar-plaquette te onopvallend vond.

Het pensionaat, de tuin, het Athénée Royal en de Allée Défendue is Charlotte nooit vergeeten. Ze beschrijft ze bijna letterlijk in *Villette*. Ook haar eerste liefde, Constantin Heger, zien we terug in haar boeken. *The Professor*, haar eerste boek dat ze enkele jaren na haar Belgische tijd schreef, gaat over een leraar en leerling in

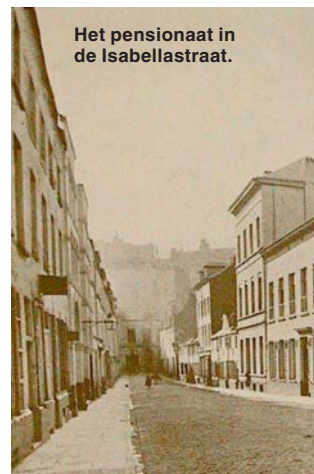
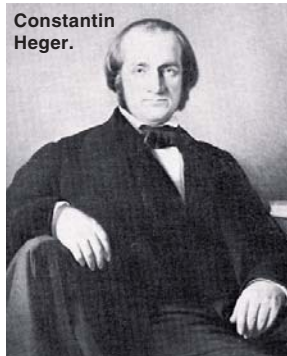
Brussel die verliefd op elkaar worden. In *Jane Eyre* zien we Heger terug in de woeste en aantrekkelijke Mr. Rochester. In *Villette*, dat zich net als *The Professor* in Brussel afspeelt, duikt hij op als de driftige, veeleisende leraar Paul Emanuel die het hart wint van een collegalerares.

Gouvernantes

De zussen Brontë kwamen niet voor de liefde naar Brussel, maar voor kennis. In 1841 vatten ze het plan op om een school te starten in Haworth. Ze hadden al ervaring met lesgeven: Emily had op een school gewerkt, Charlotte en het jongste zusje Anne waren gouvernantes. Geen benijdenswaardige positie – als gouvernante was je niet goed genoeg voor de familie en te goed voor de rest van het personeel. Anne zou haar ervaringen als gouvernante later van zich afschrijven in haar roman *Agnes Grey*.

Een eigen school betekende onafhankelijkheid. Tante Elizabeth Branwell, die de opvoeding van de kinderen Brontë op zich had genomen nadat hun moeder op jonge leeftijd was overleden, stelde haar spaargeld ter beschikking. Vijftig pond reserveerden ze voor het opzetten van de school en vijftig pond voor een halfjaar studie in het buitenland. Daar konden ze voldoende basisvaardigheden in Frans,

Constantin Heger.

Het pensionaat in de Isabellastraat.

De Ravensteintrappen, waar Charlotte en Emily langskwamen op weg naar het pensionaat.

Volgens Madame Heger was het laatste dat Charlotte haar toeschreeuwde vanaf de boot: 'Je me vengerai.'

Duits en misschien Italiaans opdoen om er les in te geven. 'Het was voor Charlotte een excuus om op avontuur te gaan', meent Janzing. 'Ze wilde weg uit Haworth.'

Eerst dachten ze aan Lille. Maar uiteindelijk viel de keus op Brussel, waar het leven een stuk goedkoper was dan in Frankrijk. En de scholen waren er zeker zo goed. Ook kende Charlotte de stad al uit de verhalen van haar vriendinnen Mary en Martha Taylor, die naar Château de Koekelberg gingen, een dure kostschool voor Engelse jongedames. Die school was, los van het prijskaartje, niet geschikt voor Charlottes doeleinden. Ze wilde Frans leren en dat kon beter tussen de Franstalige Belgen en

De Terarkenstraat, met de clandestien opgehangen plaquette.

De tuin van het pensioonaat Heger.

niet tussen landgenoten. Het werd daarom het *Pensionnat Heger, Maison d'éducation pour les jeunes Demoiselles*.

Op 8 februari 1842 vertrokken Charlotte en Emily onder begeleiding van hun vader naar België. De vijftig pond van tante Branwell bleek niet genoeg om alle drie de zussen naar Brussel te laten gaan. Ze lieten daarom de arme Anne achter, die nog voor enige tijd veroordeeld was tot een leven als gouvernante.

Het wereldje van de Brontës in Brussel was waarschijnlijk erg klein. Hun leven speelde zich vooral af tussen de muren van het pensioonaat, dat door Charlotte in *Villette* nauwkeurig werd beschreven. De slaapzaal, met de 'vorm van een pijpenla', waar voor de twee Engelse studenten een apart hoekje werd gecreëerd; de carré, die het woongedeelte van het pensioonaat scheidde van de school; het leslokaal waar Charlotte ieder woord van Heger opzoog, en waar Emily zich hartgrondig verzette tegen de lesmethodes van haar leraar. Het komt ook allemaal terug in het boek van Janzing. In *De Meester* geeft Janzing Charlotte wat meer ruimte. Constantin Heger laat zijn leerlinge de

stad zien; hij neemt haar bijvoorbeeld mee naar het werkvolk in de armere wijken.

Constantin Heger was een driftige, emotionele man en een veeleisende leraar. Hij was onder de indruk van de intelligente Engelse jonge vrouwen die hij plotseling in zijn klas vond. Niet zo vreemd, vindt Janzing. 'Wanneer je de essays leest die Emily en Charlotte voor Heger schreven, dan valt op hoe ongelooflijk snel zij in slechts een paar maanden goed Frans leerden schrijven.'

De lesmethode van Heger was bijzonder en intens. Hij las voor uit Franse meesterwerken, analyseerde en ontleedde ze, liet zien waar de sterke en zwakke kanten van een verhaal of betoog zaten en liet zijn leerlingen vervolgens een imitatie schrijven. De essays van Charlotte en Emily die bewaard zijn gebleven, zijn volgeschreven met Hegers correcties; het was niet snel goed. Bij Charlotte sloeg de methode aan. Ze leerde kritisch naar haar eigen werk te kijken. Maar Emily kon niets met Hegers aanpak. Ze wilde geen enkele concessie doen aan haar eigen schrijfstijl.

Charlotte werd Hegers favoriete leerling. Ze kreeg individuele lessen van Heger en gaf hem Engelse les. En ze werd tot over haar oren verliefd.

Toen eind 1842 tante Branwell overleed, gingen Charlotte en Emily terug naar Haworth. Voor Emily was het voorgoed: ze had genoeg gezien van de wereld. Charlotte keerde wel terug naar Brussel. Niet alleen om les te krijgen, maar ook om les te geven, een voorstel van Heger en zijn vrouw. Het was een manier om haar verblijf te bekostigen.

Aboriginals

Alles bij elkaar woonde Charlotte twee jaar in Brussel. Toch voelde ze zich er nooit thuis. Ze hield zich afzijdig, maakte nauwelijks vrienden en keek neer op de Belgen. Vooral de Vlamingen kwamen er in haar oordeel slecht af. Ze noemde ze 'aboriginals'. In haar boek neemt Janzing op een subtiele manier wraak. In *De Meester* voelt Charlotte zich aangetrokken tot een ongeschoolde, maar charismatische en intelligente Vlaming. Janzing: 'Ik wilde tegenwicht bieden tegen al het lelijks dat Charlotte Brontë over de Vlamingen schreef. Hoewel je het haar misschien niet helemaal kwalijk kunt nemen, ze verbleef bij een Franstalige familie. En in hun ogen waren Vlamingen eenvoudige mensen op wie je neerkeek.'

Charlotte Brontë stak ook haar afkeer van het katholieke geloof nooit onder stoelen of banken. Die werd in Brussel alleen maar sterker. Wanneer haar klasgenoten of leerlingen op zondag rechtsaf sloegen richting de kerk (nu kathedraal) van Sint-Michiel en Sint-Goedele, sloeg zij linksaf naar de Eglise Protestante bij het Paleis →

→ van Karel van Lotharingen. Daar moest ze soms lang wachten totdat de dienst begon. 'In de Chapelle Royale duurt het inleidende orgelspel langer dan in andere protestantse bedehuizen gebruikelijk is', schrijft Janzing in *De Meester*. 'De reden daarvan is dat koning Leopold, als overtuigd protestant, een enkele keer de dienst bijwoont en de predikant bijgevolg elke zondag draalt om te beginnen uit bezorgdheid dat Zijne Majesteit alsnog binnen zal komen.' De kapel is er nog, en nog altijd is er iedere zondagochtend een protestantse dienst.

Hoewel ze het katholicisme een bijgeloof vond, worstelde Charlotte met de aantrekkingskracht ervan. 'Ze is op een dag de kerk van Sint-Michiël en Sint-Goedele binnengestapt en heeft daar gebiecht', vertelt Janzing. 'Waarschijnlijk over haar gevoelens voor Heger.' Charlotte was verward en eenzaam. 'Het was voor haar op dat moment verleidelijk om in het katholicisme mee te gaan. Maar juist daarom zette ze zich er zo tegen af.'

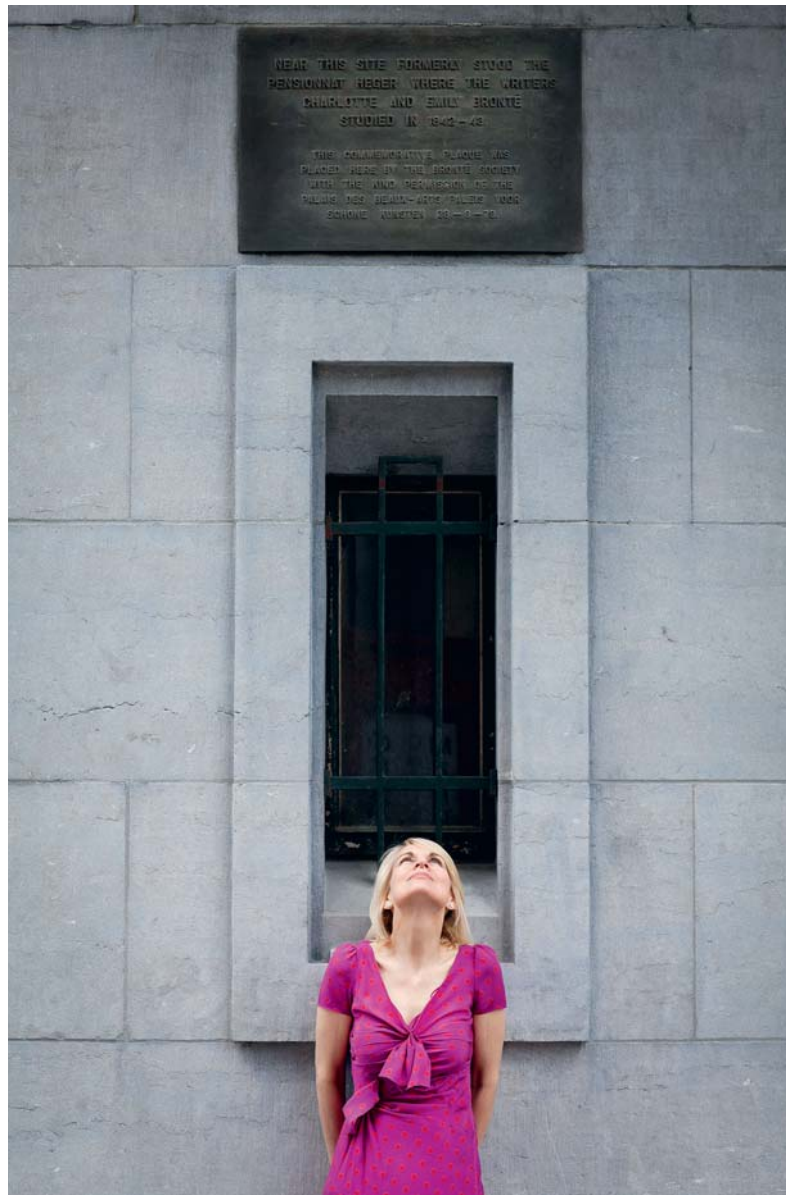
In *Villette* laat Charlotte haar hoofdpersoon Lucy Snowe plaatsnemen in een van de biechtstoelen die nog altijd in de zijbeuken van de indrukwekkende kathedraal staan. Lucy stort haar hart uit. Voor Charlotte Brontë zelf bracht de biecht weinig heil.

Haar verliefdheid was hevig, maar ze wist ook dat het onmogelijk was. Heger was gelukkig getrouwd, zijn vrouw zwanger van hun vierde kind. Natuurlijk zag Madame Heger welke gevoelens haar man bij de Engelse studente wakker maakte. Door haar bemoeienis besteedde Heger in de loop van 1843 steeds minder aandacht aan Charlotte. Aan het eind van dat jaar besloot Charlotte dat ze genoeg geleden had; ze ging terug naar Engeland. Volgens Madame Heger was het laatste dat Charlotte haar toeschreeuwde vanaf de boot: 'Je me vengerai.'

Verscheurde brieven

En wraak nam ze zeker. Niet alleen Constantin Heger duikt op in de boeken die ze later schrijft, ook Zoë Heger zien we terug. Als de manipulatieve Zoraïde Reuter in *The Professor*. En als de achterbakse Madame Beck in *Villette*, die een relatie tussen Lucy Snowe en leraar Paul Emanuel probeert te voorkomen.

Charlotte Brontë schreef na haar thuiskomst nog een paar wanhopige brieven aan haar leraar, waarvan hij alleen de eerste beantwoordde. De brieven zijn bewaard gebleven, maar in een opvallende vorm: verscheurd door Constantin Heger en aan elkaar genaaid door zijn vrouw. Die zou ze volgens de overlevering bewaard hebben als bewijs dat haar man met Charlotte niets heeft gehad. In *De Meester* geeft Janzing een andere draai aan dit verhaal. 'Ik geloof het namelijk niet dat Madame Heger

Jolien Janzing bij de gedenkplaat voor het pensionaat Heger.

de brieven wilde bewaren. Ze bewijzen juist níet dat haar man onschuldig is. Ik denk dat Heger ze zelf bewaarde. Hij was erg trots op zijn oud-leerlinge en leidde de eerste Brontë-toeristen rond door het pensionaat.'

De laatste brief van Charlotte aan Heger dateert van januari 1845, een jaar na haar vertrek uit België. Daarna werd het contact definitief verbroken. Toch kon ze hem niet vergeten. Pas elf jaar na haar Brusselse avontuur, in 1854, en nadat ze haar ervaringen in drie boeken had verwerkt, accepteerde ze een huwelijksaanzoek van de hulppredikant van haar vader. ❏

De Meester, Jolien Janzing, uitgeverij De Arbeiderspers, 272 blz, 19,95 euro.

De auteur geeft op zondag 9 juni een rondleiding door het Brussel van de Brontës. Aanmelden kan via jolien.janzing@gmail.com.